

Досліджено коло проблем, пов'язаних зі створенням та зберіганням електронних ресурсів навчального закладу, а саме особливостями їх термінології, типології, бібліографічного опису тощо.

Ключові слова: електронний ресурс, електронна бібліотека, каталогізація, АБІС

Исследован круг проблем, связанных с созданием и хранением электронных ресурсов учебного заведения, а именно особенностями их терминологии, типологии, библиографического описания и т.д.

Ключевые слова: электронный ресурс, электронная библиотека, каталогизация, АБИС

Investigated range of problems associated with the creation and storage of electronic resources of educational institutions, namely the characteristics of their terminology, typology and bibliographic description, etc.

Keywords: electronic resources, electronic library, cataloging, ALIS

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ, ТИПОЛОГІЇ ТА БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПISУ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

С.М. Одокієнко

Кандидат технічних наук, доцент*

Контактний тел.: 050-414-50-01

E-mail: odoki.sv@gmail.com

З.М. Гадецька

Кандидат технічних наук, доцент*

Контактний тел.: 067-304-17-56

E-mail: josi@ukr.net

*Кафедра загально-технічних дисциплін
Академія пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
вул. Онопрієнко, 8, м. Черкаси, Україна, 18034

1. Вступ

На даний час одним із ефективних засобів підтримки навчального процесу є використання автоматизованих бібліотечних систем. У цьому аспекті актуальною є проблема створення в навчальних закладах (в першу чергу, у вищих навчальних закладах) електронних бібліотек, які значно підвищують рівень надання бібліотечних послуг. Активізація процесу формування електронних бібліотек вимагає певної організації електронної інформації, обліку й технологічного опрацювання електронних документів.

Отже, вагомим складовою документно-інформаційного ресурсу сучасної бібліотеки стають електронні інформаційні ресурси, відомості про які мають бути включені до бібліотечних інформаційно-пошукових систем.

2. Постановка проблеми

За умов активного використання Internet як єдиного комунікаційного середовища, інформаційні матеріали в цифрових форматах набувають підвищеного попиту з боку користувачів. Це потребує якісного вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного

обслуговування, яка базуватиметься саме на електронних інформаційних ресурсах бібліотеки.

Набуває нового рівня кооперації та інтеграції між бібліотечна взаємодія та зв'язок бібліотек з іншими суб'єктами інформаційної сфери. Метою інформаційної співпраці є створення корпоративних бібліотечних систем, організація корпоративної каталогізації першоджерел та систем розподілених ресурсів з онлайн-вим доступом, зокрема, електронних бібліотек.

Отже інформаційна діяльність бібліотек активно переміщується в нове інформаційно-комунікаційне середовище. За цих обставин електронні ресурси стають об'єктами бібліотечних технологій, а також продуктами бібліотечної інформаційної діяльності.

Метою цієї наукової роботи є дослідження кола проблем, пов'язаних з створенням та зберіганням електронних ресурсів навчального закладу, а саме особливостями їх термінології, типології, бібліографічного опису тощо.

3. Аналіз останніх досягнень та публікацій

Джерельною базою дослідження є нормативні документи у галузі інформаційної та бібліотечної справи та наукові публікації фахівців з документознавчої та інформаційної галузей, а також розробників На-

ціонального формату представлення бібліографічних даних (УКРМАРК).

4. Результати

Еволюція термінології щодо електронних інформаційних ресурсів (від «комп'ютерного файлу» до «електронного ресурсу») та самої суті цих понять пов'язана з історією розвитку інформаційних технологій, бібліографічних форматів і розробкою нормативних та регламентуючих документів [1].

Для повного термінологічного представлення електронних ресурсів, як нового виду об'єктів бібліотечно-го опрацювання (зокрема, каталогізації), звернемося до поняття «інформаційний ресурс».

Інформаційний ресурс - це сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) [2] або сукупність інформаційних продуктів певного призначення, які необхідні для забезпечення інформаційних потреб споживачів у визначеній сфері діяльності [3].

Згідно з ГОСТ 7.82-2001 електронні ресурси - це інформаційні ресурси, які керуються комп'ютером, у тому числі ті, які потребують використання периферійного пристрою, підключеного до комп'ютера. Електронними ресурсами є електронні дані (інформація у вигляді чисел, букв, символів, зображень, включаючи графічну інформацію, відеоінформацію тощо, або їх комбінації), електронні програми або об'єднання цих видів в одному ресурсі [4].

Згідно з викладеним вище, термін «електронні ресурси» вміщує такі аспекти поняття, як цифрова форма фіксації інформації, комп'ютерні засоби та програмне забезпечення для відтворення та керування, електронне середовище для розповсюдження (комп'ютерні мережі та засоби телекомунікаційного зв'язку).

Редакційно-видавнична обробка та наявність вихідних даних — це відмінна ознака електронного видання, яка відрізняє цю категорію електронних ресурсів від будь-яких інших, зокрема більшості Internet-публікацій. В цьому трактуванні термін «електронне видання» синонімічний терміну «електронний продукт». До електронних продуктів належать: програмні продукти, бази даних, електронні інформаційні видання (e-видання), мультимедійні продукти [5]. Електронні продукти мають певний тираж, тобто усі копії продукту вважаються оригіналами, або онлайн-доступ до них регламентований певним чином, що забезпечує реалізацію їх комерційної функції. Крім того, ГОСТ 7.83-2001 «Электронные издания: Основные виды и выходные сведения» регламентує для електронного документа наявність вихідних даних, а Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» визначає необхідні атрибути електронного документа для визначення його правового статусу [6, 7].

Електронні ресурси різноманітні та знаходяться у постійному розвитку. Тому переліки термінів, які позначають види електронних ресурсів, завжди будуть приблизними, не закінченими. В роботі [1] поданий перелік деяких видів електронних ресурсів, сформований за матеріалами різних наукових публікацій:

- електронні текстові аналоги друкованих видань, таких як книги, журнали тощо (при цьому передбачається, що текстова інформація, котра міститься в них, подана у формі, яка допускає посимвольну обробку);

- електронні образи друкованих видань, коли елементи останніх (наприклад, сторінки) подаються як цілісні графічні образи, до цього ж виду електронної інформації належать образи рукописних матеріалів - факсиміле;

- бази даних, які відповідають вимогам до електронної інформації, наприклад, бібліографічні, адресні, статистичні, лінгвістичні, до цього ж виду належать і повнотекстові бази даних, якщо вони не відтворюють повною мірою друковані видання;

- нові форми публікацій, що не мають друкованих аналогів, такі як електронні оголошення, матеріали електронних конференцій та інші електронні повідомлення, доступні користувачам через телекомунікаційні мережі;

- електронні публікації аудіо- та відеоінформації;
- мультимедійні продукти;
- програмні продукти;
- комбіновані програмно-інформаційні продукти, наприклад, геоінформаційні системи;

- динамічні електронні документи, зокрема інтерактивні мультимедіа;

- електронні ігри.

Міждержавний стандарт «Электронные издания: Основные виды и выходные сведения» [6] за технологією розповсюдження визначає наступні види електронних документів:

- локальні електронні видання - призначені для локального використання, видаються у вигляді певної кількості ідентичних екземплярів (тиражу) на носіях, що переносяться (окремих фізичних носіях);

- мережеві електронні документи, які доступні потенційно необмеженій кількості користувачів через телекомунікаційні мережі;

- електронні ресурси (документи або видання) комбінованого розповсюдження, які можуть використовуватися як локально, так і через мережі.

Крім того, ГОСТ 7.83-2001 [6] визначає наступні види електронних видань:

- за цільовим призначенням - офіційне, наукове, науково-популярне, виробничо-практичне (зокрема нормативне), навчальне, масово-політичне, довідкове, видання для дозвілля, рекламне, художнє;

- за періодичністю - неперіодичне (виходить одноразово), серіальне (виходить за невстановленою тривалістю), періодичне (виходить через певні інтервали часу), видання, що продовжується (у міру накопичення матеріалу); також електронне видання, що оновлюється (кожний наступний випуск містить актуальну інформацію попереднього випуску, але повністю замінює вміст);

- за структурою - однотомне, багатотомне, електронна серія (вміщує сукупність однотипних томів).

За наявністю друкованого еквіваленту відрізняють самостійне електронне видання (оригінал), тобто те, яке не має друкованого аналогу, та електронний аналог друкованого документа, який в основному відтворює відповідний друкований документ (зберігаючи розташування тексту на сторінці, ілюстрації, посилання, примітки тощо). Електронною версією слід вважа-

ти такий аналог друкованого видання, який має рівний з оригіналом правовий статус і який створювався практично одночасно із самостійним друкованим або електронним виданням (на окремому носії) у відповідному форматі з метою надання у мережевому доступі або на окремому носії [6].

Отже за статусом електронні ресурси можна поділити на:

- оригінали;
- електронні версії традиційних видань;
- електронні аналоги традиційних видань;
- електронні відтворення, зокрема копії друкованих документів, трьохвимірних об'єктів тощо.

Таким чином, базова модель каталогізації електронних ресурсів повинна включати наступні процеси [1]:

- опис інформаційного вмісту;
- складання даних щодо характеристики ресурсу (тип, розмір, обсяг, статус тощо);
- опис фізичного носія або системи доступу, опис технічних вимог до систем відображення;
- опис режимів доступу, умов розповсюдження та використання.

Порядок наведених процесів відповідає послідовності технології бібліотечного опрацювання документів. Основною метою розробки правил каталогізації електронних ресурсів є їх стандартизація на основі уніфікації методики бібліографічного опису матеріалів такого класу. Такий підхід забезпечує можливість створення системи корпоративної каталогізації електронних ресурсів на території України. Базовим стандартом представлення бібліографічного запису для електронних ресурсів обрано міжнародний комунікативний формат UNIMARC.

Технологія створення та роботи з електронним ресурсом складається з наступних етапів:

1. Створення електронного видання.
2. Створення бібліографічного опису електронного ресурсу.
3. Розміщення електронного ресурсу, наприклад в електронній бібліотеці, та організація доступу до нього на основі різних пошукових технологій.
4. Оновлення електронного ресурсу або заміна на новий чи знищення.

Уся підготовка матеріалів для електронного каталогу бібліотеки виконується в межах так званої Системи автоматизації діяльності бібліотек – АБІС (автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи). АБІС передають дані в основне сховище інформації, яке може обмінюватися з іншими сховищами через відповідні шлюзи (рис. 1).

Практика засвідчила, що в процесі автоматизації бібліотеки керівництву навчального закладу необхідно виділити такі аспекти:

- прийняття рішення та розробка проекту автоматизації;

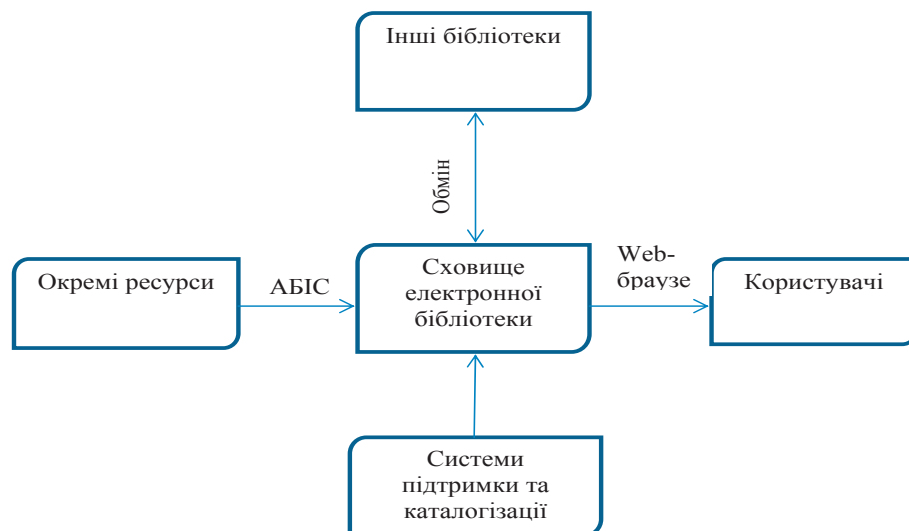

Рис. 1. Загальна структура роботи бібліотечних систем

- створення локальної бібліотечної мережі;
- здійснення поетапного навчання співробітників;
- створення функціонального підрозділу, відповідального за хід автоматизації;
- визначення технологічної і технічної бази;
- формування власних баз даних інформаційних ресурсів.

Зараз найбільш відомою і вживаною для автоматизації вітчизняних бібліотек є АБІС IRBIS. Система IRBIS являє собою типове інтегроване рішення в галузі автоматизації бібліотечних технологій і призначена для використання в бібліотеках будь-якого типу та профілю. Система повністю відповідає міжнародним вимогам і підтримує всі вітчизняні бібліографічні стандарти і формати. Система дозволяє здійснювати опис усіх видів видань. Інтерфейси системи максимально наближені до потреб користувачів і легко опановуються.

В системі IRBIS реалізовано основні бібліотечні технології на основі взаємного функціонування п'яти автоматизованих робочих місць: «Комплектатор», «Каталогізатор», «Читач», «Книговидача», «Адміністратор». Робота системи може бути реалізована як в локальному режимі, так і в глобальній мережі Інтернет.

5. Висновки

Успішність вирішення задач інформатизації вузівської або шкільної бібліотеки визначається наявністю програмно-технічних засобів і умов фінансування, ступенем складності інформаційних запитів користувачів, вимогами, які ставить перед бібліотекою керівництво навчального закладу. Дуже важливо, якщо керівництво підтримує бібліотеку у вирішенні названих проблем, позитивно оцінюючи роль бібліотеки у розвитку та реформуванні навчального процесу.

Таким чином, впровадження нових технологій в інформаційно-бібліотечні процеси стає найважливішим чинником динамічного розвитку навчального закладу в цілому, його конкурентоспроможності на ринку освіти, необхідною умовою підготовки висококваліфікованих фахівців.

Література

1. Антоненко, І. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення [Текст] / І. Антоненко, О. Баркова // Бібл. вісник. - 2004. - № 2. - С. 11-22.
2. Про національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року N 74/98-ВР [Текст] // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 27-28. - С. 181.
3. Е-будущее и информационное право [Текст]: учеб. пособие / В.М. Брыжко, В.С. Цимбалюк, А.А. Орехов, О.Н. Гальченко; под общ. ред. Р.А. Калюжного, М.Я. Швеца. - К.: Интеграл, 2002. - 264 с.
4. ГОСТ 7.82-2001. Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления [Текст]: Межгосударственный стандарт. - Минск: Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации. 2001. - 23 с.
5. Антопольский, А.Б. Электронные издания: проблемы и решения [Текст] / А.Б. Антопольский, К.В. Вигурский // Информационные ресурсы. - 1998- № 1. - С. 19-23.
6. ГОСТ 7.83-2001. Электронные издания: Основные виды и выходные сведения [Текст]: Межгосударственный стандарт. - Минск: Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации. 2002. - 13 с.
7. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV [Текст] // Урядовий кур'єр. - 2003. - № 119. - С.1-6.

Наводиться оцінка варіанту організації інформаційного забезпечення користувачів системи контролю повітряного простору на основі спадкоємного переходу від визначення координатної інформації запитальними системами спостереження до передачі координатної інформації, визначеної на основі навігаційних засобів

Ключові слова: інформаційне забезпечення, координатна інформація

Приводится оценка варианта организации информационного обеспечения пользователей системы контроля воздушного пространства на основе наследственного перехода от определения координатной информации вопросительным системами наблюдения до передачи координатной информации, определенной на основе навигационных средств

Ключевые слова: информационное обеспечение, координатная информация

The evaluation variant of the provision of information to the control of airspace based on the child transition from the definition of the coordinate information inquiring surveillance systems to coordinate the transfer of information, based on the navigational aids

Keywords: information system, coordinate information

УДК 004.045:621.396.967.2

ОЦІНКА ЯКОСТІ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ У ЗАПИТАЛЬНИХ КАНАЛАХ ПЕРЕДАЧІ СС ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ

І.І. Обод

Доктор технічних наук, професор*

Контактний тел.: (057) 702-14-29

E-mail: prof.obod@gmail.com

І.В. Свид

Старший викладач, аспірант*

Контактний тел.: (057) 702-14-29

E-mail: svid_iv@ktute.kharkov.ua

*Кафедра «Мережі зв'язку»**

О.П. Черних

Кандидат технічних наук

Центр навчання студентів на іноземній мові**

Контактний тел.: (057) 702-14-27

E-mail: chernyh@ktute.kharkov.ua

**Харківський національний університет

радіоелектроніки

пр. Леніна, 14, м. Харків, Україна, 61166

1. Вступ

Інформаційне забезпечення (ІЗ) системи контролю повітряного простору здійснюється системами спостереження (СС) [1, 2], котрі, як відомо

[3], побудовані на основі сполучених чи спільних мереж.

При цьому слід зазначити, що формування формуляру повітряного об'єкту (ПО) здійснюється за наступними процедурами: